

Т. І. ГОРПІНІЧ

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО ПРОФІЛЮ В УНІВЕРСИТЕТАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА США

Розглянуто питання розвитку творчих здібностей студентів медичних вищих навчальних закладів (ВНЗ) Великої Британії та США. Проаналізовано вивчення понять «творчість» і «творчі здібності» вітчизняними та зарубіжними вченими. Досліджено стратегії, методи та прийоми, спрямовані на розвиток творчих здібностей студентів-медиків у вказаних країнах. Доведено, що основними здобутками британської та американської систем вищої медичної освіти в контексті розвитку творчих здібностей майбутніх лікарів є: надання студентам автономії у виборі навчальних предметів участі в програмах і конкурсах на отримання грантів, проведенні науково-дослідницької роботи; застосування методів навчання, що активізують розумові здібності студентів, мотивують до пізнання, творчої діяльності; широкий вибір темпів навчання, цілей, методів, навчального матеріалу, вимог до рівня успішності; застосування технології індивідуалізованого навчання з усіх предметів; використання передових досягнень науки і техніки, заохочення потужних інвестицій в освіту й науку.

Ключові слова: творчість, творчі здібності, вищий медичний навчальний заклад, Велика Британія, США.

Т. И. ГОРПИНИЧ

РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ СТУДЕНТОВ МЕДИЦИНСКОГО ПРОФИЛЯ В УНИВЕРСИТЕТАХ ВЕЛИКОБРИТАНИИ И США

Рассмотрены вопросы развития творческих способностей студентов медицинских высших учебных заведений Великобритании и США. Осуществлен анализ изучения понятий «творчество» и «творческие способности» отечественными и зарубежными учеными. Исследованы стратегии, методы и приемы, направленные на развитие творческих способностей студентов-медиков в этих странах. Доказано, что основными достижениями британской и американской систем высшего медицинского образования в контексте развития творческих способностей будущих медиков являются: предоставление студентам автономии в выборе предметов, участия в программах и конкурсах на получение грантов, проведении научно-исследовательских работ; применение методов обучения, которые активизируют умственные способности студентов, мотивируют к познанию, творческой деятельности; широкий выбор темпов обучения, целей, методов, учебного материала, требований к уровню успеваемости; применение технологии индивидуализованного обучения всех предметов; использование передовых достижений науки и техники, поощрение мощных инвестиций в образование и науку.

Ключевые слова: творчество, творческие способности, высшее медицинское учебное заведение, Великобритания, США.

T. HORPINICH

DEVELOPMENT OF CREATIVE SKILLS OF MEDICAL STUDENTS IN THE UNIVERSITIES IN GREAT BRITAIN AND THE USA

The article presents an overview of the problem of creative skills development in medical students in Great Britain and the USA, analyses the research of the notions "creativity" and "creative skills", conducted by Ukrainian and foreign scientists, investigates the main strategies and methods aimed at the creative skills development in medical students in Great Britain and the USA. It is proved that the main achievements of the British and American systems of higher medical education in the context of development of creative abilities of medical students are: providing students with opportunities to study elective subjects and participate in programs and grants competitions, autonomy in the scientific research; the use of teaching methods that activate

the mental abilities of students, motivate them for creative activities; wide range of learning objectives, methods and educational material, as well as requirements for academic achievements; the use of individualized learning in all subjects; the use of advanced science and technology achievements, encouraging strong investment in education and science.

Keywords: *creativity, creative skills, higher medical educational institutions, Great Britain, the USA.*

Одним з пріоритетних завдань підготовки майбутніх лікарів на сучасному етапі розвитку системи вищої освіти є розвиток їх творчих здібностей, готовності до самостійної постановки проблем, їх вирішення, творчого осмислення здобутого досвіду з подальшим використанням його у нових професійних ситуаціях. У більшості ВНЗ України зараз використовується інформаційна модель навчання, що орієнтує діяльність студентів на сприйняття інформації, її переробку та демонстрацію ступеня її засвоєння. Така модель сприяє розвитку пасивної ролі студента і формуванню мотивів «уникнення невдачі», спрямована переважно на здобуття необхідних знань і практично не зорієнтована на формування готовності до професійної діяльності, розвитку творчих здібностей та креативного професійного мислення.

Очевидно, що такий тип навчального процесу, за якого майбутні фахівці одержують знання в готовому вигляді, не відповідає сучасній теорії навчання. Він суттєво гальмує розвиток самостійного мислення, творчої пізнавальної активності студентів. У зв'язку з цим виникає необхідність навчити кожного студента творчо і самостійно мислити, ефективно реагувати на нестандартні професійні ситуації, вирішувати найрізноманітніші завдання.

Медицина належить до тих галузей людського знання, в яких зазначені якості відіграють особливу роль. Саме тому дедалі гостріше постає проблема розвитку творчого потенціалу особистості майбутнього медика. Один з імовірних шляхів її вирішення вбачаємо у вивченні зарубіжного досвіду підготовки медичних працівників, зокрема досвіду Великої Британії та США, вищі медичні заклади яких довели свій високий статус.

Мета статті - на основі аналізу наукової літератури розглянути проблему розвитку творчих здібностей студентів медичних ВНЗ Великої Британії та США.

Питання творчості, креативності, формування творчих здібностей розглядаються у контексті багатьох наук: філософії, психології, педагогіки, наукознавства, кібернетики, теорії інформації тощо. Так, проблему формування творчих здібностей та забезпечення самостійної пізнавальної діяльності студентів розглядали Н. Адамар, Е. Голант, М. Данилов, Л. Занков, І. Лернер, І. Огородніков, В. Оконь, У. Писклинець, Д. Пойа, С. Рубінштейн, В. Розумовський та інші вчені. Дослідженням зарубіжного досвіду формування творчої особистості у вищій школі присвячені наукові розвідки Л. Ткаченко, Н. Кучумової, Є. Танько, О. Ісаєвої. Однак, незважаючи на достатню кількість наукових розвідок у цій галузі загалом, зарубіжний досвід розвитку творчих здібностей студентів-медиків досі не розкритий достатньо.

Разом з великим інтересом до проблематики творчості, дослідники стикаються зі складністю вивчення цього феномена. Багато авторів вказує на розмитість і нечіткість понять «творчість» і «креативність». Нині відбувається систематизація накопичених емпіричних фактів, створення типології творчості. При цьому креативність стає окремим аспектом вивчення творчості як внутрішній ресурс людини [18, с. 84].

Дослідники психології творчості та креативності (Г. Айзенк, Г. Альтшуллер, Д. Богоявленська, М. Боден, М. Вертгеймер, Дж. Гілфорд, Е. Торренс) висвітлюють це явище з різних методологічних концепцій, використовуючи багатий методичний дослідницький інструментарій. Логіка дослідження вимагає окреслення найважливіших поглядів на цей феномен.

Основоположниками сучасної теорії креативності є Дж. Гілфорд та Е. Торренс. Вони пов'язували цю особистісну якість з дивергентним мисленням, яке (на відміну від конвергентного) спрямоване на вирішення завдань, що допускають декілька нестандартних правильних рішень [1, с. 85; 21, с. 12].

О. Спіркін визначає творчість як духовну діяльність, результатом якої є створення оригінальних цінностей, встановлення нових, раніше невідомих фактів, властивостей і закономірностей матеріального світу і духовної культури [13, с. 193]. З позицій гештальтпсихології, творчість - це «замикання» в процесі мислення в єдине ціле розрізнених фактів, приведення у взаємодію окремих, які зберігаються в пам'яті фрагментів знання, що призводить до відкриття правильного рішення [6, с. 75]. Е. Фромм визначає аналогічно творчість як

здатність «дивуватися і пізнавати, вміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях, спрямованість на відкриття нового і здатність до глибокого усвідомлення свого досвіду» [16, с. 19].

У межах когнітивної теорії творчості Дж. Келлі розглядає творчість як альтернативу банального, рутинного. Не використовуючи термін «творчість», він розробив оригінальну теорію творчості і творчої особистості, вперше описавши альтернативне гіпотетичне мислення [5, с. 142]. Для Дж. Келлі людина - це дослідник, вчений, який ефективно, творчо взаємодіє зі світом, інтерпретуючи його, переробляючи інформацію, прогнозуючи події. Життя людини є дослідженням, постійним висуненням гіпотез про реальність, за допомогою яких вона намагається передбачити і контролювати події. Картина світу гіпотетична, і люди формулюють гіпотези, перевіряють їх, здійснюючи ті ж розумові дії, що і вчені в ході наукового пошуку. Життя - це творчий дослідницький процес [7, с. 127].

Т. Кудрявцев вважає, що творча діяльність протилежна нетворчій не тільки за своїми результатами, а й за особливостями перебігу. Психологічно важливим він вважає такий аналіз, де в першу чергу творчість розглядається насамперед як процес людської діяльності, а не як її кінцевий результат, оскільки на практиці можуть бути елементи творчості, але сам результат не буде новим і оригінальним. Окрім цього, автор стверджує, що можна розглядати два види творчості: творчість як «відкриття для себе» і творчість як «відкриття для інших». У першому випадку результат (продукт) творчості не має суспільної значущості, в другому - він володіє цією властивістю. Незважаючи на це, в обох випадках процес творчості багато в чому подібний, оскільки, розпочинаючи вирішення завдання, людина не знає його алгоритму, правил і способів дій. Лише після його вирішення вона опановує шляхи вирішення теоретичних і практичних проблем [8, с. 48].

На думку, Р. Гута, творчість - це «продуктивна розумова діяльність, що дозволяє досягти нового результату через дозвіл певного протиріччя» [3, с. 132]. До розуміння творчості як джерела внутрішньої активності психіки можна віднести концепцію В. Ротенберга [12]. Вчений є автором концепції пошукової активності. Під пошуковою активністю він розуміє активну поведінку в умовах невизначеності, коли людина не має можливості зі стовідсотковою впевненістю прогнозувати результати своєї активності (будуть вони успішними чи ні). Творчість, на його думку, - це типовий приклад пошукової активності під час вирішення складних інтелектуальних завдань. При цьому виді пошукової активності мозок людини не вимагає додаткової стимуляції, він неначе перебуває на самозабезпеченні. Крім того, заряд пошукової активності, отриманий в процесі творчості, сприяє опірності у важких життєвих ситуаціях або в умовах емоційних конфліктів [9, с. 34].

Таким чином, у різноманітності трактувань творчості можна визначити два основні підходи: 1) підхід до розуміння власне творчості, що презентує творчість як діяльність людини, результатом якої стають нові матеріальні і духовні цінності, що мають суспільну значущість. Попри те, що творчість є результатом праці і зусиль окремої людини, вона завжди має суспільний характер [3, с. 134]; 2) підхід до розуміння творчості-креативності, запропонований Е. Фроммом, що передбачає розуміння творчості як здатності дивуватися і пізнавати, вміння знаходити рішення у нестандартних ситуаціях, спрямованість на відкриття нового і здатності глибоко усвідомлювати свій досвід [16].

Отже, і творчість, і креативність пов'язані зі суспільно значущою творчою активністю людини, проте творчість, на нашу думку, варто розглядати як характеристику процесу (діяльності) суб'єкта, відзначаючи в ній процесуально-результативну сторону, а креативність - як якість (властивість) обдарованої особистості, котра є детермінантою творчого ставлення людини до світу, таким чином виділяючи в ній суб'єктно-обумовлену сторону.

Окремою проблемою в контексті дослідження творчості постає теоретичне обґрунтування поняття «творчі здібності особистості», дослідження їх структури, основних показників та оптимальних умов формування. Розвиток творчих здібностей у структурі професійної компетентності студента-медика відіграє особливу роль, оскільки ефективне реагування на нестандартні професійні ситуації та здатність вирішувати складні завдання особливо важливі для професійного становлення лікаря.

Проблема розвитку творчих здібностей особливо інтенсивно досліджується зарубіжними дослідниками. Багато вчених вказують на те, що цілеспрямована діяльність щодо розвитку

творчості майбутнього лікаря забезпечить ліквідацію розриву між знаннями, що отримуються у вищій школі. Попри це велика кількість формальних обов'язків, пов'язаних із веденням документації, часте виникнення стресових ситуацій унеможливають пошук нових підходів до вирішення робочих питань. З метою запобігання цієї проблеми на етапі підготовки фахівців медичного профілю аналіз досвіду зарубіжних освітніх систем, у тому числі Великої Британії та США, є своєчасним та актуальним.

У Великій Британії формування творчих здібностей студентів-медиків відбувається на тлі впровадження партнерських взаємин між викладачем і студентом та здійснення стимулювання самостійної діяльності останнього. Нині у цій країні зростає тенденція координації роботи початкової, середньої та вищої ланки освіти в процесі навчання. Таким чином, формування необхідних для професійного життя якостей відбувається на всіх рівнях підготовки молодшої людини. Особливо це стосується випускних класів середньої школи і так званих «Six-form colleges» - проміжної ланки між школою та ВНЗ. Вченими розроблені спеціальні програми, які забезпечують готовність абітурієнтів і студентів до творчого професійного мислення та самостійної роботи на наступному етапі [14, с. 160].

У медичних університетах Великої Британії співіснують дві системи навчання: основу першої становлять лекції, а тьюторські заняття, семінари і групові заняття виконують додаткові функції. У центрі другої - тьюторські заняття, а лекції і семінари є додатковими формами навчання [15, с. 9].

Суттєве місце в британській системі вищої медичної освіти завжди займали заняття із застосуванням диспутів і дискусій. Такі заняття сприяють не лише виробленню у студентів умінь висловлювати і аргументувати власну думку, а й слухати інших, бути у ролі критика, що відповідно формує у студентів наукове мислення, вміння реагувати на нові обставини, стимулює їх самостійність, активність [11, с. 151].

Одним з найбільш цінних елементів вищої медичної освіти Великої Британії є тьюторський метод, який передбачає регулярні заняття 1-2 студентів (в нових університетах - 5-6 студентів) з викладачем-тьютором протягом усього навчального курсу [10, с. 11]. Тьюторські заняття проводяться викладачами (але не професорами), аспірантами, спеціалістами-практиками безпосередньо в університетських лікарнях, їх відвідування є обов'язковим. Кожного студента офіційно прикріплюють до тьютора, котрий тримає у полі зору успішність студента, формування його особистості як майбутнього фахівця. Особливо важливим є спілкування студента з тьютором на старших курсах, коли викладаються тільки клінічні дисципліни та завершується формування майбутнього медика [17, с. 26].

Істотне значення у формуванні творчих здібностей медиків у британських університетах має самостійна робота студентів. Вона ретельно спланована і розглядається як важлива частина підготовки майбутнього творчого фахівця. Серед форм самостійної роботи домінує робота в бібліотеках, які відкриті і під час канікул. Загалом канікули серед британських студентів призначені не стільки для їх відпочинку, скільки для опрацювання літератури, написання рефератів, проходження практики у лікарнях та клініках. Деякі університети вимагають здати реферати чи звіти про практику за певний час до завершення канікул.

До перспективних шляхів формування творчих здібностей студентів-медиків у Великій Британії належить встановлення безпосередніх зв'язків медичних ВНЗ із державними та приватними лікувальними закладами, перехід до міждисциплінарних курсів та міждисциплінарних комплексних досліджень, подальша інтенсифікація застосування проблемного підходу у навчальному процесі [14].

Загалом формування творчих здібностей студентів-медиків відбувається у контексті таких основних положень британської системи медичної освіти:

- несприйняття лекції як основного джерела інформації, що заохочує творчий пошук інформації;
- регулярна оцінка виконаної роботи викладачем-наставником безпосередньо в університетській лікарні;
- постійне посилення на міжпредметні зв'язки;
- обговорення можливостей застосування знань з дисципліни, що вивчається в майбутній кар'єрі за допомогою університетської служби зайнятості;

ЗА РУБЕЖЕМ

- заохочування обговорення студентами і тьютором труднощів, які виникають у процесі навчання;
- використання зрозумілих для студентів різних методів і способів оцінки їх знань і намагання зменшити стрес під час оцінювання;
- скорочення кількості тестів і навчання майбутніх фахівців самооцінці своєї діяльності [4, с. 59].

Окрім цього, формування творчого мислення майбутніх медиків відбувається шляхом ранньої орієнтації на практичну діяльність у поліклініках та лікарнях, інтеграції теоретичної і практичної підготовки, застосуванням сучасних інноваційних технологій, які уможливають самостійний пошук інформації та шляхів вирішення поставлених навчальних завдань, високою мобільністю студентів, пріоритетністю навчання, центром якого є студент, а не викладач. Найефективнішим з точки зору формування творчих здібностей є навчання, яке відбувається в умовах, максимально наближених до реальних життєвих ситуацій [20, с. 35]. Такий підхід активізує критичне ставлення до навчального матеріалу, спричиняє потребу в складних запитаннях, концентрує увагу на відповідальних елементах практичної навички, стимулює пошук найефективнішого шляху до отримання, обговорення й передавання нових знань не тільки слухачам, а й викладачам.

Загальноприйняті форми організації навчання у вищих медичних школах додипломного та післядипломного навчання такі: лекційні заняття, практичні заняття з використанням інтерактивних методів навчання (вирішення ситуаційних задач та проблемних ситуацій, складання плану вирішення проблеми, дискусії), семінари, лабораторні заняття, консультування та самостійна робота.

До пріоритетних методів навчання, що використовуються медичними школами Великої Британії для підготовки лікарів на різних етапах їх навчання, належать: метод проблемного навчання, навчання на робочому місці, навчання шляхом роботи з напарником та за допомогою актора-пацієнта, метод неформального та самоспрямованого навчання, навчання за допомогою комп'ютерних програм, метод електронного (дистанційного) навчання тощо. Зазначені методи є особистісно зорієнтованими, які підвищують мотивацію до навчання студентів та молодих лікарів і сприяють підготовці саме того фахівця, на якого очікує ринок праці: самостійного, активного, критично мислячого, налаштованого на постійне самовдосконалення.

Вища медична освіта у США, як і у Великій Британії, спрямована на підготовку автономного фахівця, здатного швидко орієнтуватись у професійних ситуаціях, критично осмислювати нові досягнення у своїй сфері та вносити результати власної праці, які проявляються у патентах на винаходи, новітніх техніках виконання процедур. Формування творчого підходу до роботи і розвиток творчих здібностей студентів-медиків реалізується передусім через підтримку прагнення майбутнього фахівця ретельно вивчити обрану тему, заохочення до виконання складних завдань, формування пластичності, гнучкості розуму, виховання самостійності, вимогливості й цілеспрямованості, надання можливості для вияву задатків лідера, розвиток уміння самоаналізу та оцінювання дій оточення [2, с. 183].

У загальнодержавній освітній політиці США чільне місце посідає розвиток інтелектуально-творчих здібностей обдарованої молоді. Діяльність американських ВНЗ виходить далеко за межі своєї країни, охоплюючи майже всі держави світу. Співпрацюючи з найкращими університетами, науково-дослідницькими установами інших країн, університети США мають змогу навчати талановитих студентів у різних куточках світу, реалізуючи неперервний обмін знаннями та запозичуючи передові досягнення з різних галузей суспільної діяльності. Навчаючись за кордоном, обдаровані студенти мають змогу поглибити та вдосконалити свої інтелектуально-творчі здібності, а також максимально ефективно організувати свій час, обираючи програми, що найкраще узгоджені з їхніми потребами й можливостями. Серед таких програм: повністю інтегровані програми навчання в іноземному університеті; програми, спеціально розроблені для студентів американських університетів; гібридні програми.

Основні напрями роботи, спрямовані на розвиток творчих здібностей у студентів-медиків, полягають у:

ЗА РУБЕЖЕМ

- наданні студентам, зокрема медикам, можливості вивчати предмети за вибором, брати участь у різноманітних програмах, конкурсах на отримання грантів, винагород, які студенти можуть використати на навчання за кордоном, на проведення науково-дослідницьких робіт. Це дає можливість студенту брати участь у науковій роботі та створенні винаходів, що сприяє формуванню творчого мислення та відповідальності за власні дії [19, с. 349].

- застосуванні методів навчання, які активізують розумові здібності студентів, мотивують до пізнання, творчої діяльності: незалежне навчання (independent study), де студент обирає навчальний матеріал та способи його вивчення; самостійно керований процес навчання (self-directed study), коли студент обирає спосіб засвоєння навчального матеріалу; та навчальні програми, сфокусовані на особистість студента (learner centered program);

- широкому виборі темпів навчання, цілей, методів, навчального матеріалу, вимог до рівня успішності;

- застосуванні технології індивідуалізованого навчання з усіх предметів від мінімальної модифікації в процесі групового навчання до повністю незалежного навчання, що допомагає максимально розкрити інтелектуально-творчий потенціал особистості та суттєво підвищує конкурентоспроможність майбутнього фахівця на міжнародному ринку праці;

- використанні передових досягнень науки та техніки, заохоченні потужних інвестицій в освіту й науку [15, с. 14].

Очевидно, що такі фактори, як домінування вищої медичної освіти в США за обсягами фінансування, темпами зростання та матеріально-технічними ресурсами, її чітка зорієнтованість на розвиток і формування особистості лікаря, котра самостійно мислить та виявляє ініціативу, гнучкість процесу навчання, можливість вибору предметів, викладачів та часу навчання, відсутність загальних освітніх стандартів, окрім стандартизації тестування випускників середніх навчальних закладів, повна автономність університетів, відсутність переважаності студентів навчальними предметами, самостійна робота, що сприяє формуванню та розвитку критичного мислення, інтелектуальної активності й здібностей самостійно вирішувати проблеми та ухвалювати рішення, постійний контроль за процесом опанування знань студентами, тестування, написання наукових робіт, участь в конференціях, наукових семінарах, гнучка система оцінювання, повне забезпечення студентів навчально-методичним матеріалом, можливість використовувати міжнародні бази даних, бібліотеки та інші високотехнологічні джерела інформації, сприяють формуванню творчого мислення та розвитку творчих здібностей студентів медичного профілю.

Заслугує на увагу так звана «піраміда навчання», якої дотримуються у більшості американських медичних ВНЗ. Згідно з нею ефективність засвоєння матеріалу залежить від методу організації навчання, при якому час, відведений на лекції, становить 5 % загальної тривалості курсу, самостійне читання - 10 %, аудіо- та відеонавчання - 20 %, демонстраційний показ матеріалу - 30 %, обговорення, дискусії в малих групах - 50 %, практика в процесі діяльності - 75 %, колективне навчання інших (студенти навчають один одного) - 90 % [22, с. 134].

Зараз американські ВНЗ активно створюють свої наукові он-лайн портали. На сервері дистанційного навчання університетів розміщуються відеофільми, спрямовані на відпрацювання практичних навичок, коментарі до них, а також великий спектр електронних навчальних посібників, підручників, мультимедійні презентації лекційного матеріалу. Самостійна робота студентів є ефективною формою навчального процесу, що виконують студенти як самостійно, так і під керівництвом викладача в позааудиторний час.

Таким чином, узагальнюючи досвід Великої Британії та США у формуванні творчої особистості студента медичного профілю, варто звернути увагу на такі здобутки систем вищої медичної освіти цих країн: 1) надання студентам можливості вивчати предмети за вибором, брати участь у різноманітних програмах, конкурсах на отримання грантів, винагород, які студенти можуть використати на навчання за кордоном, на проведення науково-дослідних робіт; 2) застосування методів навчання, що активізують розумові здібності студентів, мотивують до пізнання, творчої діяльності; 3) широкий вибір темпів навчання, цілей, методів, навчального матеріалу, вимог до рівня успішності; 4) застосування технології індивідуалізованого навчання з усіх предметів від мінімальної модифікації в процесі групового

ЗА РУБЕЖЕМ

навчання до незалежного навчання; 5) використання передових досягнень освіти, науки і техніки, залучення потужних інвестицій в науково-освітню сферу.

Дослідження, проведене нами, не вичерпує всіх аспектів вивчення особливостей систем вищої медичної освіти у Великій Британії та США в контексті розвитку творчих здібностей студентів медичного профілю. Перспективи подальших наукових пошуків пов'язані з вивченням особливостей формування творчого мислення майбутніх лікарів у британській та американській системі вищої медичної освіти на додипломному і післядипломному етапах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гилфорд Дж. П. Три стороны интеллекта: психология мышления / Д. Гилфорд. - М.: Прогресс, 1965. - 525 с.
2. Гребеник Ю. С. Сучасні тенденції формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах Великої Британії та США / Ю. С. Гребеник // Порівняльно-педагогічні студії. - 2013. - № 2-3. - С. 180-185.
3. Гут Р. О. творчестве в науке и технике / Р. Гут // Вопросы психологии. - 2007. - № 4. - С. 130-139.
4. Исаева О. С. Развитие творческих умений студентов высших медицинских учебных заведений / О. С. Исаева // Педагогіка та психологія. - 2013. - Вип. 44. - С. 57-65. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/znpkhnpu_ped_2013_44_8.pdf
5. Карпенко В. В. Творчество и креативность как психологические феномены / В. В. Карпенко // Теоретичні і прикладні проблеми психології. - 2013. - № 2 (31). - С. 141-147.
6. Келер В. Исследования интеллекта человекообразных обезьян / В. Келер. - М.: Комакад, 1930. - 132 с.
7. Келли Дж. Теория личности / Дж. Келли. - СПб.: Речь, 2000. - 249 с.
8. Кудрявцев Т. В. О различных психологических условиях управления творческой деятельностью / Т. В. Кудрявцев // Теоретические проблемы управления познавательной деятельностью человека: Доклады Всесоюзной конференции: статьи. - М., 1975. - С. 47-50.
9. Мороз Л. М. Основні підходи до інтерпретації креативності в зарубіжних дослідженнях / Л. М. Мороз // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки. - 2012. - № 7. - С. 29-35. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzspp_2012_7_8.pdf
10. Паламаренко І. О. Професійна підготовка сімейних лікарів у вищих медичних школах Великої Британії: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / І. О. Паламаренко. - К., 2012. - 20 с.
11. Писклинець У. М. Развитие технической творческой деятельности студентов-медиков подчас изучения курса «Медицина биологична і фізика» / У. М. Писклинець // Педагогічний альманах. - 2010. - Вип. 7. - С. 150-153.
12. Ротенберг В. Образ я и поведение / В. Ротенберг. - Иерусалим: МАХАНАИМ, 2000. - 66 с. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://rjews.net/v_rotenberg/book.htm#.UZJdtvmbBQG.
13. Спиркин А. Г. Сознание и самосознание / А. Г. Спиркин. - М.: Политиздат, 1972. - 303 с.
14. Танько Є. В. Досвід організації самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів Великої Британії / Є. В. Танько // Педагогіка та психологія. - 2013. - Вип. 44. - С. 157-166. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpkhnpu_ped_2013_44_19.pdf
15. Ткаченко Л. М. Развитие интеллектуально-творческих способностей одарованной молодежи в университетах США: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Л. М. Ткаченко. - Черкаси, 2012. - 20 с.
16. Фромм Э. Душа человека / Э. Фромм. - М.: Республика, 2002. - 429 с.
17. Ходцева А. О. Наступність організації самостійної роботи студентів у навчальних закладах Великої Британії / А. О. Ходцева // Професіоналізм педагога в контексті європейського вибору країни: якість освіти - основа конкурентоспроможності майбутнього фахівця: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Ялта (22-24 вересня 2011 року). - Ялта: РВНЗ КГУ, 2011. - Ч. 3. - С. 24-29.
18. Черноус В. Творчі здібності особистості: визначення, сутність, структура / В. Черноус // Проблеми підготовки сучасного вчителя. - 2012. - № 5 (Ч. 1). - С. 82-87.
19. Boden M. A. Creativity and artificial intelligence / M. A. Boden // *Artificial Intelligence*. - 1998. - V. 103. - P. 347-356.
20. Ghiselin V. Ultimate Criteria for Two Levels of Creativity / V. Ghiselin // *NY: Scientific Creativity*, 1963. - P. 30-43.
21. Torrance E. P. Torrance Tests of Creative Thinking / E. P. Torrance. - Scholastic Testing Service, 1974. - 58 p.
22. Wertheimer M. Productive thinking / M. Wertheimer. - New York: Harper, 1945. - 204 p.

REFERENCES

1. Gilford Dzh. P. Tri storony intellekta: psikhologiiia myshleniia / Dzh. P. Gilford. - M.: Progress, 1965. - 525 s.

2. Hrebeniuk Yu. S. Suchasni tendentsii formuvannia komunikativnoii kultury studentiv u medychnykh koledzhakh Velykoi Brytanii ta SSHA / Yu. S. Hrebenyk // Porivnialno-pedahohichni studii. - 2013. - № 2-3. - S. 180-185.
3. Hut R. O. tvorchestve v nauke i tekhnike / R. O. Hut // Voprosy psikhologii. - 2007. - № 4. - S. 130-139.
4. Isaieva O. S. Rozvytok tvorchykh umin studentiv vyshchykh medychnykh navchalnykh zakladiv / O. S. Isaieva // Pedahohika ta psikhohihiia. - 2013. - Vyp. 44. - S. 57-65. [Elektronnyi resurs] - Rezhym dostupu: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&rMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/znpkhnpu_ped_2013_44_8.pdf
5. Karpenko V. V. Tvorchestvo i kreatyvnost kak psikhologicheskie fenomeny / V. V. Karpenko // Teoretychni i prykladni problemy psikhohihii. - 2013. - № 2 (31). - S. 141-147.
6. Keler V. Issledovaniya intellekta chelovekoobraznykh obezyan / V. Keler. - M.: Komakad, 1930. - 132 s.
7. Kelli Dzh. Teoriya lichnosti / Dzh. Kelli. - SPb.: Rech, 2000. - 249 s.
8. Kudryavtsev T. V. O razlichnykh psikhologicheskikh usloviyakh upravleniya tvorcheskoy deyatelnosti / T. V. Kudryavtsev // Teoreticheskie problemy upravleniya poznavatelnoy deyatelnosti cheloveka: doklady Vsesoyuznoy konferentsii: statii. - M., 1975. - S. 47-50.
9. Moroz L. M. Osnovni pidkhody do interpretatsii kreatyvnosti v zarubizhnykh doslidzhenniakh / L. M. Moroz // Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnogo universytetu im. Mykoly Hoholia. Seriya: Psykholoho-pedahohichni nauky. - 2012. - № 7. - S. 29-35. [Elektronnyi resurs] - Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzsp_2012_7_8.pdf
10. Palamarenko I. O. Profesiina pidhotovka simeinykh likariv u vyshchykh medychnykh shkolakh Velykoi Brytanii: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / I. O. Palamarenko; Kabinet Ministriv Ukrainy, Nats. un-t bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. - K., 2012. - 20 s.
11. Pysklynets U. M. Rozvytok tekhnichnoii tvorchosti studentiv-medykiv pid chas vyvchennia kursu «Medychna biolohiia i fizyka» / U. M. Pysklynets // Pedahohichniy almanakh. - 2010. - Vyp. 7. - S. 150-153.
12. Rotenberg V. Obraz ya i povedenie / V. Rotenberg. - Yerusalim: MAKHANAYM, 2000. - 66 s. - Rezhym dostupu: http://rJews.nei/v_rotenberg/book.htm#UJJDtymbBGQ.
13. Spirkin A. G. Soznanie i samosoznanie / A. G. Spirkin. - M.: PoUtizdat, 1972. - 303 s.
14. Tanko Ye. V. Dosvid orhanizatsii samostiinoii roboty studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv Velykobrytanii / Ye. V. Tanko // Pedahohika ta psikhohihiia. - 2013. - Vyp. 44. - S. 157-166. [Elektronnyi resurs] - Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpkhnpu_ped_2013_44_19.pdf
15. Tkachenko L. M. Rozvytok intelektualno-tvorchykh zdibnosti obdarovanoi molodi v universytetakh SSHA: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk 13.00.01 / L. M. Tkachenko. - Cherkasy, 2012. - 20 s.
16. Fromm E. Dusha cheloveka / E. Fromm. - M.: Respublika, 2002. - 429 s.
17. Khodtseva A. O. Nastupnist orhanizatsii samostiinoii roboty studentiv u navchalnykh zakladakh Velykobrytanii / A. O. Khodtseva // Profesionalizm pedahoha v konteksti yevropeiskoho vyboru kraiiiny: yakist osvity - osnova konkurentospromozhnosti maibutnoho fakhivtsia: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, m. Yalta (22-24 veresnia 2011 roku). - Yalta: RVNZ KHU, 2011. - Ch. 3. - S. 24-29.
18. Chornous V. Tvorchy zdibnosti osobystosti: vyznachennia, sutnist, struktura / V. Chornous // Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia. - 2012. - № 5 (Ch. 1). - S. 82-87.
19. Boden M. A. Creativity and artificial intelligence / M. A. Boden // Artificial Intelligence. - 1998. - V. 103. - P. 347-356.
20. Ghiselin B. Ultimate Criteria for Two Levels of Creativity / B. Ghiselin // NY: Scientific Creativity, 1963. - P. 30-43.
21. Torrance E. P. Torrance Tests of Creative Thinking / E. P. Torrance. - Scholastic Testing Service, 1974. - 58 p.
22. Wertheimer M. Productive thinking / M. Wertheimer. - New York: Harper, 1945. - 204 p.

УДК 378. 1 (73) + 37. 018. 43

І. П. ЗАДОРОЖНА

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ США В ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО ТА ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ У ВІТЧИЗНЯНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

Досліджено досвід американських університетів в організації дистанційного та змішаного навчання, який може бути використаний у вітчизняних ВНЗ, що відчувають нестачу фінансування та зменшення контингенту студентів. Проаналізовано причини зростання популярності дистанційного та змішаного навчання (гнучкість; доступність, особливо для людей з особливими потребами; економія часу; зручність; мотиваційна готовність, оскільки студенти часто відчувають менше стресу у